

RIMANTAS BALSYS

Lietuvių ir prūsų aukvietės: jauja

Santrauka

XVI–XVII a. rašytinių šaltinių duomenimis, jauja – ne tik vienas svarbiausių to meto ūkinės paskirties statinių, bet ir valstiečių „bažnyčia“, t. y. vieta, kurioje aukojama seniesiems dievams ir mirusiems protėviams.

Jauja šiems ritualams pasirenkama dėl kelių priežasčių. Pirmoji – reikalinga erdvi patalpa, į kurią galėtų sueiti „keturi arba šeši kaimai“; antroji – galimybė kūrenti ugnį, ant kurios verdama aukojamo ožio mėsa ir kepami kvietinės teslos papročiai; trečioji – jaujos paprastai statomos atokiau nuo kitų pastatų, vadinasi, atsiranda galimybė atlikti apeigas nesibaiminant, kad jas sutrukdyt pakeleiviai, o dar labiau – krikščionybę skleidžiantys ir su pagoniškomis apeigomis visokias būdais kovojantys vizitatoriai; ketvirta – jauja yra būtent ta patalpa, kurioje laikomi pagrindiniai, svarbiausieji žemdirbio visų metų

triūso vaisiai – nupjauti javai, nurauti linai bei kanapės.

XVI–XVII a. buvusį jaujos išskirtinumą patvirtina ir XIX – XX a. papročiai, tautosaka bei tikėjimai, rodantys aukojimo jaujose tradicijos refleksijas. Nepaisant to (o gal kaip tik dėl to), kad kunigai pamoksluose jaujas vadino šėtono lizdais, paleistuvysčių vietomis, jaujos iki pat XX a. antrosios pusės išliko įvairių susiejimų, teatralizuotų darbų pabaigtuvių, lietuviškų vakarų ir vaidinimų vieta. Minėtini iš XX a. pradžios etnografų aprašų žinomas paprotys per linų mynimo pabaigtuves į dar nebaigusią linamymio kaimynų jaują nešti antropomorfinę baidyklę – kuršį (šis paprotys labiausiai žinomas Žemaitijoje); „ridiko“ nešimas baigus kūlę, Morės gaminimas ir saugojimas, supimasis per Velykas; vakarėliai su vaidinimais, gavė klojimo teatro vardą.

Esminiai žodžiai: pagonybė, aukojimai, apeigos, papročiai, tikėjimai, folkloras, jauja.

Gauta 2017.01.15